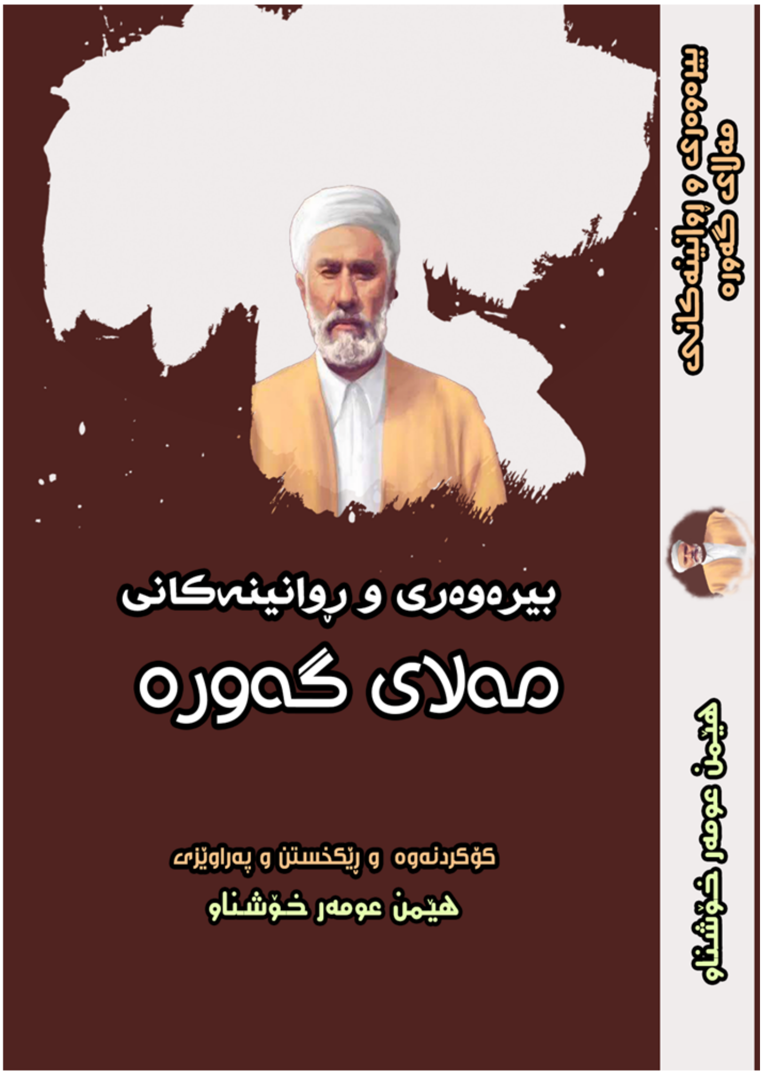
بیرەوەری و ڕوانینەکانی
مەلای گەورە
کۆکردنەوە و ڕێکخستن و پەراوێزی
هێمن عومەر خۆشناو

بیرەوەری و ڕوانینەکانی مەلای گەورە

کۆکردنەوە و ڕێکخستن و پەراوێزی

هێمن عومەر خۆشناو

2017

له بلاّوكراوەكانی

دەستنووسخانەی زانكۆی سۆران بۆ پاراستن و ساغكردنەوەی

دەستنووس

ژمارە (4)

- ناوی كتێب: **بیرەوەری و ڕوانینەكانی مەلای گەورە**
- كۆكردنەوە و ڕێكخستن و پەراوێزی: **هێمن عومەر خۆشناو**
- بەرگ: **بێوار ئەحمەد**
- نۆرە و ساڵی چاپ: **یەكەم/ 2017**
- چاپخانە: Grafik / دیاربەكر
- **تیراژ:** 500 دانە
- **نرخ:** 5000 دینار

له بەڕێوەبەرایەتی گشتیی كتێبخانە گشتییەكان ژمارەی سپاردنی (273) ی ساڵی (2017)ی پێدراوە

پێشەكی

نووسینی بیرەوەری یان یادداشتەكانی ژیانی هەر كەسێك بە بەشێك لە جۆرەكانی ئەدەبیات خەملێندراوە و لەناو ئەدەبیاتی هەموو نەتەوەیەك گرنگیی تایبەتی خۆی هەیە، جا ئەم بیرەوەرییانە خودی بن یان بابەتی، بە واتای ئەوەی كەسەكە خۆی بەشێك لە ژیاننامەی خۆی نووسی بێت یان دەوروبەر و هاوڕێ و نزیكەكانی بۆیان نووسیبێتەوە. لەمەشدا دەتوانرێت لە خوێندنەوەی ئەم جۆرە بابەتانەدا پەردە لەسەر بەشێك لە ژیانی تایبەتی كەسەكە لە ڕووی كۆمەڵایەتی و ئایینی و سیاسی و زانستییەوە هەڵبدرێتەوە و لە هەمان كاتیشدا ڕوانین و دونیابینیی كەسەكەش بۆ ژیان و دەوروبەر ڕوون بكرێتەوە، وێرای ئەوەی ژیانی سیاسی و كۆمەڵایەتی و زانستی وڵاتیش لەو سەردەمەدا وێنا دەكرێت.

مەلا محەمەدی جەلیزادە (مەلای گەورەی كۆیی) بە یەكێك لە دیارترین زانا و كەسایەتییە كوردەكانی نیوەی یەكەمی سەدەی بیستەم دادەنرێت و چ بە نووسین و چ بە ڕۆڵی هەمەجۆری لە ژیانی كوردەواریدا، ئەسپی خۆی تاوداوە و خاوەنی دونیابینییەكی تایبەت و ناوازە بووە لە سەردەمەكەی خۆیدا و وەك چاكسازیخوازێكی ئایینی تەفسیری تایبەتی بۆ تێگەیشتنی قورئانی پیرۆز و زانستەكانی دیكەی ئایینی هەبووە و لەو سۆنگەشەوە بەرهەمی تەفسیرەكەی قورئانی پیرۆزی لەچاو هەموو تەفسیرەكانی دیكەی كوردی بەتایبەت ئەوانەی لەدوای ئەو نووسراون، جیاوازە، تەنانەت لە زۆربەی تەفسیرە عەرەبییەكانیش جیا دەكرێتەوە، ئەگەرچی بە هەندێكیان سەرسامە بەڵام لە كوێدا قەناعەتی تەواوی بە شتێك نەبووبێ ئازایانە ڕەخنەی خۆی دەربڕیوە و فیقهی واقیعی میللەتی خۆی خوێندبووە و لەو ڕوانگەوەش دەیەویست بەو تێگەیشتنە تایبەتییانەی دەرمانێك دروست بكات و دەرد و نەخۆشییەكانی كۆمەڵگەی پێ كەم كاتەوە و یان بنبڕیان بكات.

دوای چاپبوونی سەرجەم بەرگەكانی تەفسیرەكەی لە ساڵی 2009 دا، ئەو شێوازە تایبەتەی نووسینی تەفسیر بووە جێگەی سەرسامی و

بڕ پێ شکانی خوێندەواران، بەتایبەت درەنگ چاپبوونەکەی سەرجەم بەرگەکان وای کردبوو چەند تەفسیرێکی دیکە پێش ئەو چاپبکرێن و هیچ کام لە تەفسیرەکانیش ئەو تام و بۆنەیان نەدەدا، لەبەرئەوە بووە جێی سەرنج و تێڕامان. لەو سۆنگەشەوە کاری هەرە تایبەت و دانسقەی ئەم تەفسیرەی مەلای گەورە ڕاڤەی ئایەتەکان بوو وەك ئەوەی ئەم ئایەتانە بۆ کورد و بۆ کوردستان دابەزی بن، بۆیە لە زۆربەی زۆری بابەتەکاندا جەنابی مەلای گەورە قسەی تایبەتی خۆی هەیە و لە زۆریشیاندا بە نموونەی ژیانی کۆمەڵایەتی و ئایینی خەڵکی کوردستان بابەتەکە ڕوون دەکاتەوە، جا لەو چوارچێوەیەدا بەشێکی زۆری ژیانی تایبەتی خۆی وماڵبات و زانایان و بارودۆخی ئەوسای وڵاتی کوردەواری ڕەنگڕێژی ناو تەفسیرەکە کردووە.

ئەوەی کە زۆر هانی دام و هەستی دنەدام کە لەسەر ئەم بابەتە بسەنگرێمەوە، ئەو ڕوانینە تایبەتییانە بوو کە مەلای گەورە بەگشتی بۆ ژیان و ئایین هەیبوون، لەوەش گرنگتر ئەوەبوو کە زانایەکی سەرەتای سەدەی بیستەم لەناو مێژووی کۆمەڵی کوردەواریدا دەیانخاتە ڕوو، بۆیە سەرەتا زیاتر لەسەر ڕوانینی جەنابی مەلا بۆ زانایان سەنگرامەوە و پتر لە بیست کورتە وتاری لە شێوەی گۆشە و ستوونی گۆڤارم بڵاوکردەوە و هەر جارە و بۆ زێتر ڕوونکردنەوە و بەڵگە هێنانەوە پشتم بە گوتە و ڕوانینێکی ناوبراو دەبەست. ئەمە سەریکێشا بۆ ئەوەی لەکاتی خوێندنەوەی تەواوی تەفسیرەکەدا قسەخۆش و بیرەوەری و ڕوانینەکانی ئەو و هەواڵ و دەنگوباسی ئەو کاتەی کۆمەڵی کوردەواری کە لەناو تەفسیرەکەدا کەم تا زۆر ئاماژەیان پێدرابوو، دەستنیشانیان بکەم و لە دواجاردا ژمارەکە ئەوەندە زۆر بوو، کە مرۆڤ پێی حەیف بوو ئەمانە لەناو دوو توێی تەفسیرەکەدا ون بن و خوێندەواری کورد بە ئاسانی بە دەستی نەگات. هەر لەو سۆنگەیە بوو ناوی خوامان لێ هێنا و هەموو ئەو بابەتانەمان لەم کتێبەدا کۆکردەوە.

بەرنامەی کارکردنمان لەو کتێبەدا:
پلانی ئیش کردن لەم کتێبەدا خۆی لە چەند خاڵێك دەبینێتەوە، کە پێویستە بۆ بەرچاو ڕوونی خوێنەر قامکیان بۆ ڕاکێشین:

کۆکردنەوە: بەرگی یەکەم تا بەرگی دەیەمی تەفسیرەکە، واتە هەر دە بەرگەکە چەقی سەرەکیی وەرگرتنی ئەو زانیارییانە و بیرەوەرییانەیە کە لەم کتێبەدا کۆکراونەتەوە، هەر بۆیە بە ڕیزبەندی وەرمانگرتووە و بابەتەکانمان لێك جیانەکردۆتەوە، چونکە جەنابی مەلای گەورە زیاتر لە دە ساڵ خەریکی نووسینی ئەو تەفسیرە بووە، لە ماوەی ئەم دە ساڵەدا چ بیرەوەرییەکان و چ ڕوانینەکان و چ بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی کوردستان و ناوچەکە گۆڕاون، بۆیە بۆ ئەوەی خوێنەر سەرەتا و کۆتایی ڕوانین و بیرەوەرییەکان بزانێ، وام بە پەسەند زانی کە بە پێی ڕیزبەندیی تەفسیرەکە، بیرەوەرییەکانیش بنووسرێنەوە و لە کۆتایی مژارەکەدا دوو ژمارەمان داناوە، یەکەمیان ئاماژەیە بۆ بەرگی تەفسیرەکە و ئەوەی دیکەش ئاماژەی لاپەڕەکەیە.

ڕێکخستن:
بێگومان کۆکردنەوەی ئەم هەموو قسەی خۆش و سەربردە و ڕوانینانە کە لە هەزار و سەد دانە زیاتر دەبن، پێویستیان بە پۆلینکردن و ڕێکخستن هەیە، لەو ڕوانگەوە لەم کتێبەدا دوو هەنگاو گیراونەتەبەر:
یەکەم: بە لەبەرچاوگرتنی خاڵی سەرەوەی ناو بنەمای کۆکردنەوە و بۆ ئەوەی مێژووی نووسین و کاتی ڕوانینەکان ون نەکرێ، ڕیزبەندییەکەمان تێك نەداوە، بەڵام ئەوەندە هەیە لە سەرەتادا بەشێکمان تەرخانکردووە بۆ بیرەوەرییەکانی جەنابی مەلای گەورە لەگەڵ باوکی خۆی کە (مەلاعەبدوڵڵا جەلی زادە) یە و هەروەها گێڕانەوەی هەموو ئەو بەسەرهاتانەی تایبەتن بە باوك و بنەماڵەکەی و لەگەڵ باسکردنی سەردەمی منداڵی خۆی و چۆنیەتی هەراش بوونی و پێگەیشتنی لەناو دەرس و زانست و کۆڕی فەقێیان و قۆناغەکانی خوێندنی، هەموو ئەمانە لە هەر دە بەرگەکەی تەفسیرەکە وەرگیراون و خراونەتە بەشی پێشەوەی ئەم کتێبە.

دووەم: لە سۆنگەی ئەوەی سەربردە و بەسەرهات و بۆچوونە تایبەتییەکانی (مەلای گەورە) هەندێکیان کورت و هەندێکیشیان درێژن و لە رووی مژاریشەوە مژاری جۆراوجۆرن، بۆیە ئاسان نییە خوێنەر بە ئاسانی دەستی بە هەموویان بگات، لەبەرئەوە بۆ هەموو بابەتێك و یان روونتر بڵێین بۆ هەر سەربردە و بۆچوونێك ناوونیشانێکمان داناوە، لەوەشدا بەشی هەرە زۆری ناوونیشانەکەمان لە ناو خودی دەقەکە هەڵهێنجاوە، جا وەرگرتنەکە کت و مت وەك خۆی یان بۆ گونجانی لەگەڵ تایبەتمەندی ناوونیشان و نووسینی ئێستا دەستکاری کراوە. ئەگەریش لەبەر سیاقی دەقەکە و چنینی شێوازی دەربڕینەکە نەلوابێ لەناو خودی دەقەکە وەریبگرین، ئەوا لە چوارچێوەی بابەتەکەدا ناوونیشانێکمان بۆ هەڵبژاردووە کە زۆر نزیك بێت لە بابەتەکەدا. ئەمەش بە ئامانجی ئەوەی خوێنەر بە ئاسانترین شێوە لە پێڕستەکەدا، ناوونیشان هزری پەلکێشی ناو بابەتەکە بکات.
سێیەم: وەك ئاشکرایە چاپکردنی تەفسیرەکە بە ئیملایەکی کۆن و نارێکخراو، جوانیی و چنینەکانی دەقی شێواندبوو، ئێمە لە گواستنەوەی ئەم بۆچوونانەی تەفسیرەکەدا هەوڵمانداوە بە رێنووسی ئێستا و بە شێوەیەك کە ئاسانتر خوێنەر لێی تێ بگات و بیخوێنێتەوە، گواستوومانەتەوە.

پەراوێز:

لەم کتێبەدا نزیك بە دوو سەد ژمارەی پەراوێز هەن، ئەمانەش بۆ چەند مەبەستێك داندراون، لەوانە:
هەندێك جار لە باسی مژارێکی دیاریکراودا، سەرچاوەی ترمان دەستکەوتوون کە هەندێك نهێنی ژیانی مەلای گەورەیان روونکردۆتەوە، ئێمە بۆ ئەوەی بابەتەکە دەوڵەمەندتر بکەین و لە ژیاننامەی خودییەوە بۆ ژیاننامەی بابەتی هەنگاو بنێین، جار جار سەرچاوەی دیکەمان بەکارهێناوە و روانینی کەسانی ترمان گواستۆتەوە ناو پەراوێزەکە، بەتایبەتی مامۆستا مەسعوود محەممەدی کوڕی مەلای گەورە، لەوەشدا لەبەر زێدەبوونی قەبارەی کتێبەکە، دەستمان پێوەگرتووە و بۆ هەموو بابەتێك پشتمان بە سەرچاوەی تر نەبەستووە، مەگەر بابەتەکە پێویست بووبێ و زیاتر نزیك بووبێ لە

ژیانی تایبەتی مەلای گەورە.
هەندێك جاریش خۆی لە تەفسیرەکە ڕووداو یان سەربردە و ڕوانینەکەی پەیوەست کردووە بە تەفسیری ئایەتەکە و لە دەقەکە بۆ نموونە گوتویەتی ئەم بەسەرهاتە ئەم ئایەتەی بەسەردا ئەچەسپێ، خوێنەر نازانێ مەبەستی کام ئایەتە،بۆیە ئێمە لە پەراوێزدا ئاماژەمان بۆ ئایەت و سوورەتەکە کردووە.
جاری واش بووە لە هێنانەوەی ڕووداوەکاندا ساڵی کۆچی هێناوە، ئێمە لە پەراوێزدا ساڵە میلادییەکەمان هێناوە، بۆ ئەوەی خوێنەر ڕوونتر مێژووەکەی لەبەرچاو بێ.
زۆر جاران لەناو دەقەکەدا شیعری شاعیرێکی کورد یان عەرەب یان فارس هاتووە، کەچی کە لێی ڕاماوین و بەدوایدا گەڕاوین، دەرکەوتووە بە هەڵە نووسراوە، جا بەشی هەرە زۆری هەڵەکەش لە چاپکردنی تەفسیرەکەدا بووە، بۆیە ئێمە سەر لەنوو لە پەراوێز شیعرەکەمان بە دروستی نووسیوەتەوە.
بەشی زۆری پەراوێزەکانیش (ئەوەی بۆمان کرابێ) بۆ کورتەیەك لە ژیاننامەی ئەو کەسایەتیيانە تەرخانکراون، کە لە دەقەکاندا ناویان هاتوون جا کەسایەتی کورد بن یان نەتەوەکانی تر، یان هەندێك جار ناوی تاقم یان بزاڤێك هاتووە و لە پەراوێز ناساندوومانە. ئامانجیش لەوە زیاتر بەرچاوڕوونی و تێگەیشتن و تێکەڵ بوونە لەگەڵ مژارەکەدا.

ئاستەنگەکانی بەردەم کارەکە:

یەکێك لە ئاستەنگە هەرە گەورەکانی بەردەم ئەم کارە، ڕێنووسی کوردی بوو، وەك ئاشکرایە تەفسیرەکە وێڕای هەڵەی زۆر، پڕە لە کەوانە کە زۆریان پێویست نەبوون، وێڕای ئەوەی شاشیی زۆریش لە ڕێنووسەکەدا هەبوو، ئێمە ئەوەندەی بۆمان کرابێ بەشێك لە وشە عەرەبییەکانیشمان بە ڕێنووسی کوردی نووسیوەتەوە، بەتایبەتی ئەوانەی بە نووسینەوەیان بەم ڕێنووسەی ئێستا کێماسییەك لە ڕووی واتاوە پەیداناکات، چونکە پێمان وایە ئەم کتێبە بۆ خوێنەری کوردە و ئەو ناکرێ وشە و دەستەواژە عەرەبییەکان کە هاتوونەتە ناو کوردی ئێمە هەر بە عەرەبی بیاننووسین، مادەم بۆ کورد واتایەکە نەگۆڕێ،

ئاساییە وەك ئاخاوتنی خۆمان بیاننووسین، بەتایبەتی لە پیتەکانی (ص، ض، ظ، ط) دا. ئێمەش بە گوێرەی بۆ لوان بە کوردیمان نووسیون و لە کوێش پێمان وابووە وەك خۆیان بنووسرێنەوە، ئەوا وەك خۆیمان نووسیوەتەوە. بەڵام هەر بە تەواوی دەرەقەتی هەمووی نەهاتووین.

هەرچی سەبارەت بە مانای وشە بێگانەکانە، بەتایبەتی وشە عەرەبییەکان کە سیاقی گوتنەکە وای لە مەلای گەورە کردوە هەندێك جار وشە عەرەبییەکانی زیاتر بن لە وشە کوردییەکان، ئەگەرنا لە هەندێك دەقی ناو ئەم کتێبەدا ناوبراو بە زمانێکی کوردیی وا ڕەوانی نووسیوە، بۆ ئەوسا زۆر جێی سەرنج و لێکۆڵینەوەیە. لەوەشدا ئێمە سەرەتا بەرنامەمان وابوو کە فەرهەنگۆکێك بۆ واتای وشە بیانییەکان دابنێین، بەڵام لەبەر زێدەبوونی قەبارەی کتێبەکە و لەبەر زۆری وشەکان و سیاقە جیاوازییەکانیان و زاراوە شەرعی و ئایینییەکان، کاری فەرهەنگ دانانەکە زۆر زەحمەت بوو، بۆیە ئەوەمان بۆ خوێنەر بەجێ هێشت و لەوەدا و لە ئاستەنگی پێشووتریش دەخوازین خوێنەران لە کێماسیمان ببوورن.

هیوادارم ئەم کتێبە کەلێنێك لە ڕێکخستنی ئەدەبیاتی بیرەوەری و ژیاننامەنووسینی کوردی پڕبکاتەوە و بەشێك لە مێژوو و سەربردەی کۆمەڵی کوردەواری بە هەموو چین و توێژەکانییەوە بە نەوەی نوێ بناسێنێت و چەند لایەنێکی نادیاری ژیانی مەلای گەورەی کۆییش نیشان بدات و کەمۆکەکیش بێت بڕی خوێنەران بشکێنێت.

هێمن. ع. خۆشناو
بینگۆل/ باکووری کوردستان
2016/12/6

پێرست

پێشەکی...3
بیرەوەرییەکانی مەلای گەورە لەگەڵ باوکی...................................9
سەفەری باب و باپیرم بۆ حەج و بەسەرهاتی ئەوێ!.......................18
نورەددین ڕودباری!...19
من و مەلا مەولودی هەولێری!..21
باب منداڵی بێ دایکی خۆشتر ئەوێ!..22
ئەگەر هێندە مەلا بای بتزانییا ئەمن چەند مەلام، بەست بوو!...............22
عیشق!...23
بابم بە هەنگوین مرد!...24
مەلا عەبدوڵڵا ئەفەندی زۆر مەلایە، ئەمما قسەی ڕەقە بۆ دونیاو دین!...27
بەدخوا نازانێ ئەڵێ چی! 27
شەڕی پیران و مامەشیان و پلاری بابم لە شیعان!...........................28
والی و ئیسراف!..28
مەلا حسێن قەڕەناوی و نوورەددین!...29
دین لە عالمان وەردەگرین و ڕوومان لە شێخانە!............................29
دوو ئافرەت شەرع دێننە لای بابم!...29
شێخ عەبدولقادر یان مەلا عەبدولقادری گەیلانی!............................30
شاعیران!...30
دینداری لەگەڵ فەقیری مومکین نییە!...33
چۆن موقابەلەی شیعان بکەین؟!..34
ئەمنییەت!..34
قووەتی قەلب و حەرام خواردن!..34
هیچ نووسینێک بە سووک سەیرمەکە!...36
حاجی عبدالصمد هاڕاندی!...36
عیسا سەففاری قەردار!...36
باپیرم لە حەج وەفات ئەکا!...37
بۆ بە گژ مۆسۆلینی و هیتلەر ناچی بۆ بەگژ ئەبوهورەیرەدا ئەچی؟......38
ئەرێ ئەبو هورەیرە کوردە!؟...39
بابم و کاک ئەحمەدی شێخ!...43
تۆ مەلا، من فەرخە مەلا، شێخ بە نەزەر هەردوومان جاهیل!.............43
قەشمەری بە خەڵکی ئەکەن و ئەڵێن: مسکین، ڕەعیە، کرمانج!...........44
تا ژن بەحورمەت بن نەسلی موحتەرەم ئەدەن!..............................45

مەلایە شیعە بۆ شا ئەنووسێ!..46
بە هەموو کتێبێ ئەوێرم بە قورئان نەبێ!......................................46
خێوەتی ناو باغ زۆر خۆشە!..47
هەم برسییە، هەم حەزی لە شەرابە!..47
نەزر لە سەیدان دروستە یان نا!؟..48
ئەوەش دیعایەی کاذبە، مومکینە بە ملیۆن ئینسانیان پێ خەڵەتاندبێ!......49
نێزیک بو ڕووس هجوم کاتە سەر دەوڵەتی عوسمانی لەسەر 49
حەرەمی بابم دەست بڵاوبوو!..50
کە ڕەشید ڕەزا وەفتی کرد قادیانی زۆر مەسروور بوون!.................50
بە ئەنواعی بەهانە لە شەڕی هەڵدەهاتن!......................................51
ئەکثەری خوتبە، خوتبەی نۆک و نیسک و عاشوورا و شتی وایە!........52
لەتیفە...52
بابم و یازدە پیاو و ئافرەتەکە!..53
لە سەدا سی ژن و پیاو سوورەتی مولکیان لەبەر بوو!......................54
بەسەرهاتێکی مەولەویی شاعیر!..54
چاوپیسی!...55
ئەحمەد پاشای بابان!...55
بەسەرهاتی جنۆکان!..56
من و بابم!...56
شێخ عەبدولرەحمانی تاڵەبانی و فەقیرەکە!.....................................57
کاسەی دروستکراو لە قوڕی کەربەلا!..58
عولەمای کوردان...58
سەڵاوەتی من بووە حەفتسەد!..58
لە مەککە بابم هاتە ڕووحدان، من ئەگریام!....................................59
کورد دوو مەلای موفەککیری بووە...60
مەرقەد و قەبری (کەری پیرێژنێ)...60
بابم لە خەو دیت!...62
خەونێکم!...62
خۆی و کەرێ شین!..62
شیفا و ئایاتی شیفا!..63
زۆر گرنگە ئینسان سیاحەت بکات...64
جادووکەران بە یەک دوو هێلکەی سەرقەڵەمانە گوزەران ناکەن!.........64
حوققەبازانی ئێرانی لە کۆیە!...65

حیکمەت لە گاوانیش وەربگرێ پێی عەیب نییە!. 65
سەردانی (احتشام السلطنه) ی ئەرکانی ئێران بۆ لای مەلا عەبدوڵڵای....66
موجەدیدی دین مەلا عەبدوڵڵای جەلی زادە لە سابڵاغ.......................66
خوتبەی باوکم و هاووهووی دەروێش!..67
بەشەر بە زۆری دەبی خوارەکێک و پێچەکێکی بۆ بکەی!.................67
ئەو میللەتە چۆن سەردەکەوێ بڵێ پایز هات و ساوارمان نەکوڵاندیە..... 67
رۆڵە ناترسی لەبەرت نەمێنێ؟...68
یەحیا بەگی قائیمقامی ڕانیە 68
کێن ئەبن بە سەگسار؟!...68

ئەوەی پەیوەندی بە مەلای گەورە خۆی هەیە..............................69
من بۆ نەبوومە قوتب؟!...69
برووسکە لێدان!..70
بیرەوەریم لەگەڵ هیندۆسییەک!...70
من عەللامەم یان فەقێ محەممەدم!..71
تا مەلاتر بن (عنود)تر ئەبن!..71
قەڵەوەکە مردبوو، لاوازەکە مابوو!...71
تا شەڕ تەواو ئەبێ، مەشروب حەرامە لە ئێمە!...............................72
فەرموودەی (باپیرە مەلا عەبدوڵڵا)م!.... 72
بۆنی بەرو باوەشی دایک بۆ منداڵ!... 73
شیردانی دایک!..... 73
چۆن دڵ بڕوا ئەدا، منداڵی خۆی تەسلیمی بێگانە بکا؟......................73
خوایە کوردەکان بکەیە ساحێب جێ!...74
زۆر مەلای عەللامە هەن، لە ئیدارەی ماڵ و منداڵیان دەستەوەستانن!....74
ئەوان بە مەترەلیۆز و تەیارە، ئێمەش بە کۆنە شمشێران!..................75
مێوی مەلا ئەحمەد ئاغا!...75
نێرەمووک!..75
بارسووکی لە هەموو وەقت چاک نییە!...76
ناردم لە دوو دوو دکتۆری تورک و ئینگلیز!.................................77
بەسەرهاتی عارەبێک و هاروونەرەشید!..78
لە سایەی ئەوان بوو مەدرەسەکان نەما!..78
ئوممەت وەک حەیوان تەسلیمیان بووە!.. 79
ئاگاداری مەلای بێگانە بن!.... 79

کورد بێ دایکن!..... 80
ئینعامی ئیلاهی!.. 80
دیدارم لەگەڵ سلێمان نەزیف.... 81
نوێژکەرێ لە شەوی زستانی کۆیەدا... 81
رەمەزانی ١٩٣٢ و مردنی شێخ محی الدین و شێخ عبدالعزیز............81
ئەتباعی پۆلس الرسول لە هەموو شتیان تێپەڕاندیه...........................82
گەزۆ و شێلاقە.... 82
بە کەنگرخواردن ئەژیان!...... 82
ئەم نەوعە موحیبەتە عەینی عەداوەتە!... 83
نوشتەی کولفەکون!..... 84
جنۆکە لە لەش دەرکردن!... 84
شێخی نەساج!...... 85
ئەوانەی ئەڵێن تەنیا ئێمە فرقەی ناجیەیەن!.. 85
چ دوعایەک بۆ مەلایان باشە؟!...86
ئێمە لە خاتمە ناترسێین لە ئەووەلی ئەترسێین!.... 86
ئوممەت کەوتە ژێر چەپەڵۆکی عالەم!..... 87
دین و عەقڵ!...... 88
موحیببەت!...... 89
ئوممەت کەڕە، کوێرە!... 91
کفن بە من ببڕێ، مردوو گۆڕ بە گۆڕ چێ!.... 91
شەریعەت نەماوە و ئێمەش خەریکین، ئایا نەسخ لە قورئاندا هەیە یان....94
ئەوی شێخ بی، ئەبێ دائیمەن ئاگاداری حاڵی مورید بێ!....................94
دەستی خۆی بە خواردن پیس ناکا، بە کەوچک و چەنگاڵ ئەخوا! 95
ناموسی خۆی ئەبا بۆ شەڕەفی خەڵق!.. 95
ئای لەو بێ شەرمییە!... 95
حەیفە عولەمای دین بەناوی (سەلەفی) عالەم لە گێژاوی تەشابوهدا 96
جۆرەکانی ئارایش!... 98
بەشەر مسوڵمان و تەبیعیوونە!...... 98
کەسێ لە نەوەی خەلیفان بێ، ئەگەر لیاقەتی نەبێ بۆ گاوانی باشە!........99
مەسلەکی سواڵکردن ئایاتیش تێک ئەدا!..... 101
ئەورووپایی کە زاڵبوون، بە مەسیحییەتی نییە!..................................101
هەرچی بوو دایانە هیممەت و کەرامەت!...................................101
قسەی بەرئاگردانێ لەکێ؟ تاوی بەرازی لەکێ؟..............................102

کەم بژی کەڵ بژی! 103
قەومی بە غایەت!..104
شەیتان پێش هەموو کەس مەلا و شێخان هەڵئەخەڵەتێنێ!................104
ئەوەی بەڵایەکی بێتە سەر، ئەڵێن: ئەوە خوا خۆشی ناوێ!...............105
بەخیل زۆری کەیف پێدێ مەدحی بکەن!...................................105
عەجایباتی تەبیعەت!..105
رابیتەی حەزرەتی شێخ! 105
موصیبەتی گەورە سیاسیوونن!..106
ئەوها ئیش و کارتان قەت ڕێک ناکەوێ!.................................106
لەبارەی ژن..... 107
بیست و یەک لیرەم هەیە، کافی و وافییە!...................................107
ژن لە گەڵێ جیهەت حصصەمەندە کە پیاو لەو جیهەتە بێ بەشە!........108
لەبەر مارەیی نەبوایە، هەر ڕۆژە ژنێکی ئەهێنا!...........................109
مارەیی!...... 109
مەلایەتی و صەرف و نەحو.... 109
تەعنی مەلایان دەرحەق بە یەکتر...... 110
ژن هەیە و ژنۆچکەش هەیە.. 110
کەسی خراپ پێی خۆشە هەموو کەس خراپ بێ....... 110
ڕێزی ژنان.... 111
من ٣٨ ساڵە، صاحێبی عائیلەم، لێدان ڕووی نەداوە.......................111
قەپۆز بڵندان..112
دەعیەیان ناهێنی بڵێن فلان کەس باوکمانە!.................................112
پیسۆ!...112
لە غەیری قەولی خوا و پێغەمبەر قەولی کەس حوججە نییە!............113
حاشا (إختلاف أمتی رحمة) حەدیس نییە.....................................113
بە شەرع دەکەی یان بە قانوون؟!...114
بە سواری کەرێ شین ڕووبەرووی تەیارە نەبنەوە!.......................115
هاتنی ئینگلیز بۆ کۆیە..115
جاسوسی بۆ دوژمنی خۆی دەکا و دەڵێ مسوڵمانم.........................116
برایەک برای خۆی کوشت لەسەر دوو مست نۆک........................116
سیاسی دینی نییە....... 117
سیاسییەکان دین و شەرەف و عەهد و پەیمان دەخەنە ژێر پێ............117
نوێژ لە کاتی بارانی تەیارە لە کۆیە..118

ئەو بوغزو نیفاقی لە بەینی مەلایاندا هەیە، لە بەینی عەوامدا نییە........118
ئەوانەی دەماغیان وەک ناوکە کدووە...119
ژن پەرستەکان..119
کاری شەدەڵییەکان ئابرووی کوردانی پێ چوو...............................119
کوردەکان کچان وەک جاشک و گۆلک ئەفرۆشن.........................120
مارە بە جاش..120
سەگی بەرەڵڵا کوشتنیان لازمە..120
فاتێ خۆزیا خۆزیا بە تەنێم ئی خۆ بای!.......................................121
سێ شت لەناو عوسمانییەکان هەیە...121
مەلا خەریکی نیزاعی موعتەزیلییانن!..121
بەسەرهاتی ئەێمەعی و ئەعرابییەکە..122
بەهائوڵلائییەکان!...123
مەلای بێ ئەسڵ و برسی!...123
ئەوی بێ دەسەڵاتە دوعا بکا خوایە لێم نەقەومێ!............................123
بە هەزار گورزی گران ئەو دڵە نەرم نابی!.................................124
مەهدی ناو بیر خنکا!..124
مەلا تەجدیدی دین ناکەن!..124
بانگی سبەینان و بانگی مەحمود ئاغای خاڵۆزام!............................125
ئەوەی سوخریە بە دین بکا، خوا چۆن گەمەی پێ ئەکا!...................125
وەقتێ ئەوروپایی خەیاڵیان لە حەجی مسوڵمانان ئەکرد!...................126
ئەوانەی دەست بۆ خوا پەیا ئەکەن!..126
جوو و مسوڵمان و فەلەستین..126
کێ پشتی ئیسلامی شکاندووە؟...127
دوو هۆکاری شکستی مسوڵمانان!..127
مونکیر و تەکفیری شێخان!..128
یەک ئیختراع لە سەد هەزار کەرامەت بۆ بەشەر بەسوودترە............128
مرید لەبەر دەستی شێخ وەک مردی وایە لەبەر دەستی مردووشۆر!....128
هاتنی نەشاجی ئەحمەد نەزمی بۆ کۆیە!.......................................129
ئینسان کە حەسەبی نەبوو نەسەب بە فەساد دەدا!............................129
دکتۆر کە گوێی لە قورئان دەگرت دەگریا!.... 129
کەسێ بووە مسوڵمان ئەڵێن پەشیمانە!...129
شایەدی مەسیحییەک بۆ موحەممەد!..130
وتەی مامۆستا مەلا ئەحمەدی کۆر!...130

ئەوانەی عیلم دەکەنە عیلمی شەیتانی!..130
مەسیحییەک زۆر مەحەببەتی منی هەیە!....................................130
ئەرێ قوتبی فەرد عیلمی وەک عیلمی خوایە؟!............................131
وەفاتی سەید ڕەشید ڕەزا!...131
شیرک عیلاجی ناکرێ، تا های و هووی تەریقداران.................... 132
ئومێدم پاش گرانی ١٣٣٦...132
کوردو قومار و شەڕاب!...133
نوێژی بەیانییەک بە ئاوی سارد، ملیۆن نوێژی جبریل دێنێ!............133
مەیدانی درۆ فراوان بووە!...134
ئەولادی فەقیران و مەکتەب!...134
هاتنی مەهدی و مەلا ئەحمەدی ئۆمەرگونبەتی!.............................135
کورد نە عیلمی بەری هەیە، نە عیلمی بەحر!..............................135
لە بەغدابووم!..135
لوح المحفوظ..136
لە الحکم وهو اسرع الحاسبین...136
موشریکی ئەو زەمانی، لە موشریکی ئەم زەمانەی ئەهوەنتربوون!.....136
هەر فرقەیە لەسەر فکری خۆیەتی!...137
مێردەزنۆکەی کوردان و غولی عارەبان!....................................138
شیرک لەناو میللەتان ڕۆژ بە ڕۆژ لە زیادەیە!.............................138
ئینسان بێ نمەکە!..138
حجر الاسود یمین الله نییە!...139
بەهاری کۆیە!...139
بیرەوەری سەردەمی فەقێیاتیم!...140
ڕەشبەڵەک...140
دووساڵی سەردەمی ئینگلیز لە کۆیەو وەزعی دزان!......................141
هێشووە ترێ!....... 141
شێخ عەلی ئەفەندی تاڵەبانی!.... 141
برا برای دەکوژێ، چ ئینسانێ بکوژی چ صەیێ!.........................142
خەڵک ئەوەندەی لە حاکمی سیاسی ئەترسان ئەوەندە لە خوا.............142
معاشی مودەڕیس و شێخەکانی پایتەخت لە کوێ دێ؟......................142
پەنا بەخوا لە شەڕی کۆلکە مەلایان!...143
ئوممەت لە ئیختیلاف هیچ ڕەحمەتێکی نەدیت!.............................143
بەشەر خەریکە لە لیباس دەردەچێ!...144

بەسەر هاتم لەگەڵ دزێک!..144
ئەنواعی جل و بەرگ!...144
تەڕەفدارانی سفوور!...145
خشونەتی گوزەران!..145
میکرۆفۆن و قورئان خوێندن!..146
لە سوودی نەوتی بابەگوڕگوڕ مەحرومین!.................................147
ئەفەندی بە پێڵاوەوە ئەچێتە بەهەشت!.......................................147
کوێرێکی دز!...147
لە قسەی چاکی زانایان خۆتان مەحروم مەکەن!............................148
ئیدامەکردن گرنگە!..149
خەواریق هەموو قەواعیدی عیلم و عەمەل تێک ئەدات!...................149
سیاسییەکان بێ عەهدن!...149
ئافاتی کیبر!...149
بەهۆی عیلمەوە ئێمە هەردوو لامان چوو!...................................150
ئیجتیهاد بۆ لە عالەمی ئیسلامی قەتع بوو؟!...............................151
گۆیا ئەوانە فەیلەسووفن!..152
ئەمڕۆ نەجاتیان بدا سبەی ئەیانکاتە لوقمەی خۆی!........................152
غەزەبی تەبیعەت یان خوا؟!...152
مەلا و مەتاعی دونیا!...153
مەلا و مەیلی منداڵی..153
دیدارم لەگەڵ مەرحوم سلێمان نەزیفی والی موسل!........................154
ساڵی کلۆزەردە!..154
وەلی لەسەر بەحر ئەڕوا!...156
مومحییدەکان دەبێ عەزیزولنەفس بن!...156
بە دەنگی ناخۆشی مسوڵمان بوو!..157
ئەوانە حاشا ئوممەتی پێغەمبەر نین، ئوممەتی ئەشعەرین!...............157
مەلا بە نووکی قەڵەم ئەرزو ئاسمان تێک ئەدا، بەڵام ئیدارەی دوو 158
ئینسان لە مەلەک چاکترە!...158
تەرکی قەواعید، دوای شاز ئەکەوین!...159
شێخۆکە و شەیتانۆکە!..159
رابردوو لەبیر مەکەن!...159
تەقوا!..160
بێ دینی ئێمە بۆ ئەوان باشە!...160

سەردابی سامەڕا و مەهدی!..160
هەزاری بۆ ئێمە چوار هەزاریش ببە بۆ حەج!.............................162
شێخ نیعمەو مەلا محەممەدی دێرەبڕووشە!.................................161
لە زەمانێ بێ دەسەڵاتی دوعا قبوڵ ئەبێ!...................................162
فسۆس پاڵەوان!..162
درۆزن خەونیشی درۆیە!...162
حەڕبی (چەنا قەلعە)!..163
مسوڵمان چەن بێ گوێ بوون و چیان بەسەر هات!؟......................163
لەبەر ڕەقابەتی خۆیان نەبا، بستە عاردێ بە دەست مسوڵمانانەوە 163
شەیتان عاجز و مەخجول و مەلولە!..164
ئەو زوڵمی ئێستا ئەکرێ لە ئەییامی فەراعینان نەبووە!...................164
کارت پێک بێ، ناموست لەژێر پێ دانێ!.................................165
فەرەنگ بە تۆپی سەحراو (لالۆ) بە تۆپە قیرینە!...........................166
میللەت دەوڵەمەند نەبێ هیچی پێ ناکرێ!...................................166
برایەتی لە تەونی جارجارۆکە سسترە!.......................................166
ئەو نەوعە مەلایانە زۆر کەمن!..167
بە دوو ڕەکعەتی نوێژی کلۆر، هەزار نازو نووز لەسەر خوا ئەکەن!. 167
حوببی ژن!...168
نووری خوا بە عەقڵی ئێوە ناکوژێتەوە!......................................168
زۆربەی لە فەقیری بوو!..169
ئەمساڵ دۆڵ حەرامە، لێی مەدەن!...170
قیمەتی ئەو دوو کەلیمەش نەمایە!..170
ئەمەلم وایە (سەعلەبە) بە ئیمانێ کامڵ لە دونیا چووبێتە دەر!............170
فەقیرییە ئینسانی لە هەموو خێران مەحرووم ئەکا!.........................171
بەهەشت ئەهاوێینە موناقەصە!..171
سەوادی ئەعزەم موافیقی مونافیقەکانە!.......................................171
من غیلظەتم لەگەڵ غەیرە دینی ناو خۆمان، لا خۆش نییە!................172
عەرەب حیفزی عەرشیان نەکرد!...173
کۆنە مەسیحی کۆنە وەثنین!..173
عولەما لەگەڵ حوکەما بە ئینساف نین!.......................................174
فڵان بە ڕۆژی وت ڕاوەستە، ڕاوەستا! مەبادا بە تاریکی شێخ.......... 174
زۆربارانی!.......... 175
ئینسان زۆر سەیرە!....... 175

بەشەر و بیری وەحدەت!... 175
یەکتاپەرستانی ئێستا ناوی خوایان بۆ سوێندی بە درۆ نەبێ............... 176
هەزار عیبرەتمان دیتیە، گوێش نادەینێ!...... 176
سوڵتانی (فاس) دەخالەتی بە فەڕەنسە کرد!.................................. 176
باران و گیاوگۆڵ!.... 177
حەوادیساتی دەهر!..... 177
خەڵک مەلای باشی ناوێ!....... 178
جیهانی کەران!............ 178
ئینسان زاڵمە، کەچی لە ئەساسا جەوهەرێ قودسیە!....................... 179
حەیات خەسارەتمەندییە!... 179
گلەیی!... 179
باسی ئەولیا بووە ژەهر بۆ ئیسلام!... 180
لاف و گەزافی نەسەب!.. 181
کلیلی هەڕەمەکانی میێر!.. 182
نانیش بۆ مەلایان وەک گۆزەی لێهاتووە!..................................... 182
گەڵێ ئیختیراع لە گەڵێ عیبادەت خێرترە!.................................... 182
بۆ میللەت و وەتەنی خۆیان قسور ناکەن!.................................... 183
لافاو و جولەکە!.. 183
بەو قسانە هەڵخەڵەتان!... 183
غروری جەهل!.. 184
ئیمان بە خزمی خۆیان ناهێنن!.. 184
فکرەی پاپا و شێخ!.. 185
دەنگی بۆمبا!........ 185
خەرافاتی کیتابی موقەددەس!...... 185
وتەیەکی حەماغای کۆیە!........... 185
ئەوانی فاسقن لە کەمالی ڕەفاهییەت دان!................................... 185
مستەفا پاشا یا مستەفا نەمرود؟!... 186
عولەما و سیاسەتی ڕاست!........ 186
ڕەفیق!....................... 187
مەکری ژنان!................ 187
خاکی میێر!......... 189
نوشوستی ئیسلام، بەدئەخلاقی بەشەر، زلـلـەتی عیلم و عولەما!......... 189
هەرچەند بەناو مووەحیدن!!............. 190

حاکمی سیاسی بەریتانی و من و حەماغا!...................................190
نەفس!.. 191
نەفسی ئینسان!...... 191
من و مەلا عەبدوڵڵای هەولێری!..191
شێخ مەعروفی هەڵەجە!..191
بەهاری ساڵی گرانی!..192
هەرچی هەیە بە قەزا و قەدەر عیلاج ناکرێ!...............................192
مەحرووم بووین لە قیوای ماددی!...193
مچەی یاقووبی و نان و لۆبیا!...194
بە منیان دەگوت کاکە!...194
هیچ فرقە نییە خاڵی بێ لە شیرک!..194
رۆژێ دێ ڕۆژ قووەتی نامێنێ!...194
قوماندان دووبارە لەسەر دەستم مسوڵمان بۆوە!..............................195
قیل و قال!............ 196
لە ئەحکامی شەرعییە و کەون موتەوەفیقم!...................................197
ئەگەر بێ ناموسی ئەوروپایی لێمان گەڕێ!...................................197
مەلای مەشهوور!..198
پزیشکی!...199
غوستاف لۆبۆن!..199
فەرقی نظاران لەگەڵ نوقالان!..202
شێخ وتی: (بباریێ)، باری!..202
حاجی و کۆیە!..203
میفتاحی ئەوانەش نازانم چییە؟!..204
عالەمی حەیات زۆر لە ئیزتیراب دایە!... 204
دوعای ژنە کۆییان!..... 205
مەلیک حوسێن!........... 205
زەمانی جاهیلییەت نسبەت بە ئێستا زەمانی سەعادەت حیسابە!...........206
وەیل بۆ ڕوئەسایانە!....... 206
حوسنی موعاشەرە!....... 207
نسبەت بۆ جەنابی حەق!...... 207
ئەگەر شێخ شێت بوو بچێتە کوێ؟!...207
دەست و پێی ئوممەتیان بەست!...207
فرەژنی!............... 208

هەر زەمانە نەوعە حوکمێکی هەیە!.. 209
ئەمڕۆ ئەحکامی تەورات کوو تەتبیق ئەکرێ!............................... 209
دەعوەتی پیرێژنانە!................................... 210
کورد قەومێکن وەحشی، ئادەم خۆر، گورگی هار!....................... 211
ئەبیامی میحنەتیان لە فکر نامێنێ!... 211
تا خوا کێوان نەبینێ بەفریان ناوێتێ!... 211
ئیبلیس فووی تێکا، دەماری ناجولێتەوە!..................................... 212
شەیاتینی ئینس خراپترن لە شەیاتینی جن!................................... 212
سوئی خاتیمە!... 213
هەر کەس لە دائیرەی خۆی فکری خۆی جەولان پێ ئەدا!............... 214
حەزرەتی شێخ!.. 215
ناوی کەچەڵانیان ئەنووسی!.. 215
کۆیە خۆشترە یا (لۆندەر)ە؟!.. 216
ئینسان بێ نمەکە!.. 216
مادام لە قورئاندا نییە، گوێی مەدەرێ!....................................... 217
لووتی مەغروران لە ئاسمانە!.. 218
بێ دەرپێی عەرەبان!... 218
هەرچی و پەرچی!.. 218
ئەوان جاشکن!... 219
هەوێن دروستکردن!... 219
حاجیانی کۆیە!.. 219
بزنی کێوی!... 219
باباگوڕگوڕ چی وت؟!.. 219
خوزەعبەلات!... 220
بۆنی خۆڵ!.. 221
حەج!... 221
هەوێنی ماست و پەنیریان بۆ کورد پەیدا کرد!.............................. 222
مەلا و قانوونی مەدەنی!.. 222
داکێ! گرانی ژن نییە!... 222
میزی حوشتر دەخواتەوە!... 223
ئاژەڵە حەرام و حەلالەکان!... 223
داک و باب!.. 224
کوفرانی نیعمەت بوویتە دینی بەشەر!!....................................... 224

ئەستێوبەرد!...224
لەم وڵاتە بە پف و تف تەوەسسول ئەکرێ!.................................224
ئینسان چییە؟...225
ئینکاری نیعمەت!..225
زەردەشت ڕەسولی خوایە!...225
بێ حەیایش بەو دەرەجەیە!!!...226
سەر بن، کلک مەبن!...226
ئەوەی پیاو بێ، سوێندی پێ ناوێ!..227
ئیلاهی وەختە شێت بم!...227
حەیاتی خۆش!...228
مەلا و ئەحواڵی نەفس!..229
ئەحکام دەگۆڕێ!...229
بەراز!...230
لێرەش ئەوا دەستیان کردیە بە ڕیش تراشین!...............................230
وەعزی ئێرە بە هەدەر چوو!..230
ئەساتیذەی سەر کاغەز کەڵک ناگرێ!..231
خۆت ماندی مەکە!...232
هەزار ساڵ ئەکا دە سەعات!..232
رۆژگیران و ئەهلی تەقویم!..232
چۆن سەعی دەکەن؟!..232
ئێمەی وەک کتکەقەڕی هاویشتیتە دەم!.......................................233
مەلایان دینی ئیسلامیان تەنگ کرد!..234
موستەحەقی زەکات!..235
موستەقبەل!..235
کەسابەت!..235
خەڵکی بەغدا چ ڕزقێک ئەخۆن؟!..235
مەڕۆکەنە و بەسەر عەردی دا ئەڕۆن!......................................236
تیکرار!...236
یاهوو یاهوو!..236
پڕی دونیا شێخن چییان لێ بکەین؟ چیمان بۆ دەکەن؟!..................237
ئاگامان لە خۆ بێ! ئاگاو لەخۆ بێ!..237
لە شەڕی چاوشینان مەحفوز دەبن!...237
تەماشای ئاثارو سیەر کەن!...238

به فیکه فیکی شەیتان لە جێی خۆیان دەرناچن!..............................238
ئینسان لە مەلەک زێترە!..238
کێ بە ڕیجال حیسابە؟!...239
خوا چ ئیشی بە ڕیشی ئێمە نییە!...239
تەمایان هەیە لە فەلەستین تەشکیلی حکومەت بۆ جوولەکان بکەن!......240
دگوردی شێخی!...240
ئەو گەجەرو گوجەرانە چییان پێ دەوێ؟!..................................241
ناوی ئەسحابولکەهفیان لە نوشتە ئەنووسی!.................................241
لە وڵاتی ئێمە عەلائیم بۆ گێژ و وێژەکانە!..................................241
ئوممەت مرد وەک کۆنە دیانان!..242
غەمی مابنەکەم نییە چووە، ئەمما ئەوەم غەمە سەر و جڵەوی تێک.....243
ئەمرۆ ٢٥ی مانگی سێیە و باغ ڕووتە!.....................................243
ئەوقافی عموومیان دانا بۆ کۆیە!...244
بە کەرامەتی شێخی، حوشتر لەسەر منارە حەیرانی ئەگوت!............244
خدرو ئەلیاس بە هانایان نەهاتن!...244
جۆرەکانی عیلم!...245
لە جزیرە بێڵە قوڕاوەکی هەڵدا گەیشتە ئێرە!................................246
ئەفلاتون و منداڵبوون!...246
چ زیندی ئەکەنەوە؟ مریشک، بارگیر، کەر؟..............................246
وا نییە هەرچی فەرموویێتیان حەق بێ!.....................................247
مەلای بەسیت زۆربوون!...248
ئەولیاکان هیچیان بۆ ئیسلام نەکردیە!...248
مەدەدی شێخان چارەیان نەکردین!..249
قووەی تەبیعی!...249
مەلا لە کوردستان نینە؟!..250
ناوی ئەولادی خۆم!..250
لە خزمەت شێخ عەلی ئەفەندی!..251
قەومی ژێردەست!..251
دەبەرت مرم ئەو خانییە چۆڵە؟...251
مێژوونووسەکان تەبیعەتی شاعیرانیان هەیە ڕاستگۆ نین!................251
کوڕە شێخ و کوڕە مەلاکان!...252
حەججاج و پیرەژنێک!...253
شەفاعەت!..253

قەرنی نوور!..253
عەلی کوێر بێ ئەگەر ئارەزوو بکەم کەسێک عەزاب ببینێ!............253
چارەی مسوڵمانان تەرکی عەداوەتە..254
خوا موقەددەسە لە دانیشتن و قەدەم لەسەر کورسی دانان!................254
ئەوروپایی بە زیکری مەولەویانیان ئەگوت : (تیاتڕۆی دینی)!..........254
لەبەر بێ قیمەتی کوردانە عولەما کوردی نازانن!.........................255
صورەتی موخەییەلە!...255
کۆیینە پێمان مەخەڵەتێن!..255
توخوا ئەمە عەیشە!؟..255
ئینسان و مەلەک!..255
خۆزی ئێمە کەسێکمان هەبا، عیلمی بەقەدەر عیلمی ئەدیسۆن با، با 256
ئاو!...257
خۆزگە موعتەزیلیەک زیندوبایە ئەمڕۆ!.....................................257
جیقنەی تەیارە!..257
دەنگی مەلایان بەکۆخەکۆخە و دەنگی موتربیان بێ گرێ و کۆخە!.....258
تەرازووی ئەعمال!...258
موریدی چاوقوچای گەردەن کەچ!...258
وێنەی شێخ عەلائەدین و عەشیرەتی ئاکۆ!..................................259
سەیینەی کوردان نەزەر بە ئەقوامی دی ناخوێندرێتەوە!..................259
شێخێ بای گەرم بردبووی، گڵ و دۆی داندۆکیان لە بەدەنی دا!.........260
مەرتەبەی صەلاح!...260
ئاوروپایی کە دەڵێن: دین مانیعە، ڕاست دەکەن!............................260
نوقالانی ئێمە، بەس کەیفیان لەگەڵ ئوعجوبەنی سیحر و کەرامەت 260
نێزیکە بڵێم من لە ئەییوب نەساغترم!..261
دەخیل نەکەی!...261
تا ئەوەیان بەسەر هات!..261
گەر بموێرابا ئەموت "حەقی لەسەر خواش هەیە"!........................261
ئەشخاصی حکومەت بە جارێ حکومەتیان سارد و سڕ کرد!...........262
قسە مەکەن! نەوەک تەیارەچی گوێی لێ بێ!...............................262
ئەبو نەواس و مەستی!...263
دکتۆر ڕیاض حلبی و ئافرەتی حامیلە!.......................................263
شێخی کەپوو بڕای!..264
صابئیەکان!...264

ئەو بەرو باوەشەی کردۆتە نەسیبی سەگێک!...............................264
دوو ملیار بەشەر سەجدە بۆ گا ببا، هەر گاجۆتە، سەری ببڕە بیکە.....265
هەزار جەوهەری وا لە کۆیە لە کوردستان ڕۆیی!........................265
مەلایە قوتەی مل نێرکە کاردی!...266
موکەرەراتی لای من لە قەندی شەکر بە لەزەتترە!.........................266
ئەمڕۆ ئیلقائاتی شەیاتینی لە زیادە دایە!.....................................267
مەلا خالیدی کونەفلوسی!..267
کلکە تەشی!...268
بۆچی دۆم و قەرەج ئاوارەی جیهانن!؟.......................................268
سەعی بۆ عیلم لە حەجی تەتەوع خێرترە!...................................268
جیهادکردن و غاردان بۆ سەر مەرقەدی فلان وەلی!.......................268
نێزیکە ببێتە کوفرستان!...269
نیکاحی موتعە!..270
چاو بکەوە تێ بگە پێ بگە، قوڕ لە کێ، سەمع وبەصەر لە کێ......... 270
ئەوەی خۆی بناسێ، خوای ئەناسێ!..271
ناشکوری نەبێ ڕیجالی نابیغی و عەبقەری لەناو مسوڵمان..............272
پاش ساڵی گرانی!...272
ئودەبایان ئارەزووی حەرفی لاتینی ئەکەن!.................................272
بۆچی چوار شاهید بۆ زینا داندراوە؟!.......................................272
بوختان!...274
بوختانیان بە مەلا عەبدولرەحمانی جەلی کردووە!.........................275
تف لە ئینسانی نانەجیب!...275
موجادەلەی بەینی مەلا و ئودەبای مسوڵمانان!...............................276
عەقڵ حاکمییەتی زۆر زەعیفە!..277
بە مەحەبەت و تەقلید خۆت کۆرە مەکە!....................................277
زەواتی گەورە گەورە لەسەر مینبەران لەعنەتیان لێ ئەکرا!.............277
هەولێر گەلەک لە کۆیە چاکترە!..278
چارۆگە بوزی ڕەش!..278
لەچەکێ دزەییان!..279
چارشەو لە کۆیە هەر مایە!...279
پارە هەموو شت بە ئینسان ئەکا!...280
ژن و ماڵ، نەک ماڵ و ژن!...280
ئەوەی ئەبێتە مەلا برسی و ڕووت!...280

ئیجابات ئینسانی مەجبوور ئەکا!..280
فەقیر چی لەمست دێ؟!..281
مەلا مەلا بێ!..281
لەبەر نەحو سەرف ئاگای لە نووری ئایات نامێنێ! 281
کەو و سووسکە!...281
ئەگەر شەرع بباتەوە دەڵێ: دەستێ شەرع ببڕێ، خوێنی لێ نایە!......282
تا جوو بووی ئەمین بووی، بوویە مسوڵمان زەرەرت بوو!...............283
ریجالی نایاب و نادر سێ کەسن!...283
مەلای شیعە و مەلای سوننی!..286
ئەفریقییەکان و شەرەفی کچان!..286
باغەوانی خۆمە ئیشی پێم نەبێ، میوەم بۆ نایەنێ!..........................286
خزمت خۆشتر دەوێ یان دۆست؟!..286
بێ بانگ کردن نەچوویمە هیچ ماڵێک!......................................287
هەڵات، سەگ کوشتی!..287
بەسەرهاتی ئەدیسۆن!...288
بوختانچی سوڕەی نوور زۆر نامەردن!.....................................288
ئەحمەقی خەڵک گومرایی سەرۆکەکان دروست ئەکات!.................289
گاپەرستی و شێخ پەرستی!...289
مەلای ئیلاهی و مەلای تەبیعی!..289
قووەتی ئایەتی قورئان لە تۆپی هاوەن بەقووەتترە!.........................290
ئاو ئەبێتە بەرد!.................................... 290
ئینسان لەسەر حەیوان ئەکوژن!...290
ئەرێ ڕاستە مەلایان قصورەکیان هەیە لە عیلمی ئیقتیصاد................291
بە وەسوەسەی بێ ناموسان خۆتان لە شەرەف و لە دین مەکەن!........292
مەلا لە کولبەی ئەحزان!...292
قورەتولعەین!..292
حەزەر لە موستەقبەل!.... 293
خۆیان لە عیلمی ئیب تەیمییە مەحروم کرد!..... 293
بەهەشت فرۆشی دونیاکر!.................. 294
شێخ قوتبی ئاشە، بە ئاوو نیعمەتی خەڵک دەگەڕێ!........................295
ئاسیا و سەروەتی تەبیعی!...295
لەبارەی قیرائاتی قورئانەوە...295
های کەرە های!............. 295

تەرجەمەی قورئان بۆ کوردی!..296
درۆ نەکەی قسە زۆر بێ تام ئەبێ!..... 296
مەدحی ملوکان!...297
عومەر و عەرەب!............................. 297
وای کوو تێک چوو!...297
تەیر چۆن قسان ئەکا؟!...298
مولکی سولەیمان ئەوەندەی مولکی عوسمانی نەبووە!....................298
ئینسان پیر ئەبێ، تەبیعەتی منداڵی دانانێ!..................................299
پەپوو سولەیمانکە!.......................... 299
مەلیکە!... 299
عەرش!..300
نحن یان انا؟!..301
کێن هەرچی و پەرچییان گەورە ئەکەن؟!...................................301
ئەو مەلیکانەی وەک کۆسەبەبە خۆیان ئارایش ئەکەن!....................301
باغی دێمی!.... 302
من و قەشە!..302
قائیدی بەحری!.. 302
فەرقی بەینی پێشکەو جوبرائیل!..302
رەتکردنەوەی ڕایەکی کەلامی!..303
غەیب لە عیلمی کەلامدا!..303
تەلقین!...................... 304
ئاه لە دەستی ڕوواتان!.. 305
پاپاو مەلایانی ئێمە!.. 305
ئەدیبەی کچم و دایەنەکەی!..306
لە لەندەن ساعەت لێ ئەدا، لە کۆیە گوێیان لێیە!............................306
یارمەتیدانی زاڵم!!.............. 306
ئینگلیزەکان ئەجنەبی لێیان بکوژن هەر ئیعدامی ئەکەن!.................307
کێن ئەوانەی باس لە یجوز و لایجوز دەکەن؟!..............................307
عیلمی مەنتیق!..307
ڕەنجبەری!...308
جەزوە!...308
مووم کافوری زەمانی منداڵیم!..308
ئەوەی لە کوژرانی خۆی بترسێ ناتوانێ ڕیسالەت ئەدا کا!..............309

مەلیک لای شەعب!..309
تەورات و ئینجیل!..309
بەرد دەبوونە شفتی و گوندۆرە!...310
مەیلی مەلایان لە نیزاعە!..310
هاوار (یا ئۆمەرمەندان)، (یا خاڵخاڵان)، (پیرۆتە سووری مەرگێ).....310
تەوەکول!................................. 311
پارچەیە ئەستووکی بە فڕێ ترشی سندان ئەکا!............................311
جەددی عالی م!....................................... 312
وەلی عەهدی ئیران ئەڵئان لە میصرە بۆ خوازبێنی!.......................312
پادشای فەوقی فیرعەون بەراورد بە هیتلەر بە فەقیر حیسابن!...........312
جاڵجاڵۆکە!................................. 312
رکوع بۆ پاپ ئەبەن!...313
نوێژی سەرسەری!........................... 313
لەسەر ئەو عیززەتە ڕەزالەتی وەک من قبوڵ ئەکا؟!.......................314
ئاوی حەمامۆک و نەفتی باباگوڕگوڕ!.......................................314
لەنێوان عومەر و صەلاحەددین و قائیدی فرانسە!.........................315
کلکەتەشی!...315
فاسقی ئێستا!................ 316
باسی هاوکوفی و سوکنەت بەخشین لە هاوسەرگیری!.....................316
زمانی کوردی!...316
کارەبا!...317
دین و عەقڵ!...317
مەزهەبی شافیعی!...318
هیچ مەزهەبی!...318
مەلای وا هەیە، بە چلەی بەهارێ، تێر ماستی ترش.....................319
فەساد تۆغیانی کردیە!...319
لە خۆشی گوڵەجۆیەک دەستیان کرد بە صەلاوات!.......................319
چنارۆک و بن پێمەڕەی ڕەزان!...320
کەرکوکی و حەکایەتی عەنتەر!...320
ئیمان بە ئەولیا!....................................... 320
وەعز بە کوردی!...................... 321
قەبیحی جاران، ئەمڕۆ جوانە!....................................... 321
ئیمام ئەشیرێنێ!....................................... 321

ئەدیسۆن و حەزرەتی موسا!..322
بە عمومی وا ئەخەڵەتێن!..322
مەلیکە فەریدە!...322
کۆیی لە هندستان مردن!...323
حیکایەتی لوقمان و مەجیدی برازام!...323
تەتەجاف و تەتەبڵباس!..324
عاقیبەتی عێراق!...325
جاندرمە و بێ ئاگایی قەلب!...325
دختۆری بەغدایێ!........................ 325
قسەی بەر ئاگردان تاوێ یەکانە جیاوازە!..................................325
عەزیزی بێ قووەت نابێ!..326
ژن شووشەی نامووسە، پاوانی ئینسانی بەغیرەت و مەردییە!...........326
هەرای بەینی شیعەو سوننان!...326
ڕووتی ژنان!... 327
ژن لە ڕوانگەی ئیسلام!..328
ژن بەو نەوعە لە حەد دەرنەدەچوون!.......................................328
دیسان خیلاف و شیقاق!..328
خوێی لە کەوشی ئەکەن!....................... 330
بۆ ژنان نە شیش بسووتێ نە کەباب!...330
روئەسا و مەڕئوس خەتای کامیانە!..330
خوا بۆ تەکلیفی عیبادەتی لە ئینسان کرد؟..................................330
ئەصلیحەی حەڕبییە!...331
چەند خۆشە لیسانی واسیع!..332
تەماسیل و هەیاکیل لە ئیسلامدا!...332
مەلا و ئەولیای دەوڵەمەندم خۆشدەوێن!.....................................333
کۆیە!...333
ئاستانە!..333
غەزەبی مشک!..334
داری نەبەک..334
بازرگانی!...334
ئینسان ئەوەندە فیتنەبازە پێویست بە ئیبلیسیش ناکا!........................335
شەفاعەت بۆ گەورە پیاوانە!...335
تەحەممول ناکەی بیبینی!..335

به دوو هێلکەی سەر قەڵەمانەش بەسەری ناکەنەوە!........................335
ئینسان زۆر سەیرە!...336
دینی ئیسلام بە حاوو حوویی دەروێشان، فڕمە فڕمی صۆفی............336
ماڵ و ئەولاد!...336
خێری بێ هوودە!..337
ئەحمەد زۆغۆیی ئەرنەئود!..337
زەمانی دەوڵەمەندی لە بیستی تا چلییە!......................................337
کتێبان بکڕن باشترە لەوەی سێ چوار حەجان بکەن!.....................337
مەلەک پەرست!..338
دیسان عەقڵ!............................... 338
گوێی مەدەنێ!... 339
ئێمە خەریکی حووحانێین!...339
لە کەلـلەی دەن دەستی ماچ ناکا!..339
ئەوانەی تابیعی مەیلن!...340
گەنمی چەند هەزار ساڵ لەمەوبەر شین بوو!..............................340
من قاعیدەکم داناوە!...341
عومر چۆن درێژ و کەم دەبێ؟!...342
بۆ خەڵکی خۆتان مەگۆڕن!...342
ئاوی کانی خاتوونی چنارۆک!...343
مسوڵمان مەعمەلی بەقووەتیان زوبانە!.......................................343
ئیمانی مەیل و تەقلید!...343
روباعی خەیام..344
کافری بەخێر!...344
سێبەر و شەوبا!..345
تەلقین بۆ کوردان بە کوردی!..345
هەر عولەما لە خوای ئەترسێن!..345
دەرسی تەفسیر!................................ 347
خێر بە دزیی چاترە یان بە ئاشکرا!؟..347
حەق بۆ ڕیوایەتان مەگۆڕن!...347
هەردووک بە یەک ئەڵێن: ئەسحابی بیدەع و ئەهواء !.....................348
ئینسان و مەیلی منداڵی!..348
چۆن بە درهەمێ ڕابوێرێ!؟...348
حەمەدی حەمەدانی هەرتەلی!..349

چەند ساڵە خسوس ئەمساڵ، ترێ لە وڵاتی ئێمە.............................349
شێخ سمایلی عەودالاَن!..349
رۆژگیران!........................... 351
مانگ ژیانی لەسەر بووە!.......... 351
کەسێک دووبارە لەسەر دەستم مسوڵمان بۆوە!..... 351
خوا بتداتێ!................... 352
عەزابی قەبر!.................... 353
شەیتانیان حەساندیتەوە!...................... 353
کوێری و تەمەن!................................ 354
مرۆڤ و ورچ!................................. 354
کێن ئەوانەی دەبن بە شاعیر؟!...354
هێرشی ئەستێران و وەفاتی کاک ئەحمەدی شێخ!..........................354
ئەمانە بۆ لەگەڵ جووان حەشر نەکرێن؟......................................355
دقتۆر لە هەمو کەس زێدە شەڕاب ئەخۆنەوە!................................355
ئەبو نەواس و سەرخۆشی...356
خوایە ئەو تەریقانە هەر چەند ئەساسیان زۆر باش بوو، بۆ...............357
کاردی بە ملی دادێنا نەیئەبڕی!...357
خۆم موتەحەییرم لە خەلقی نینۆک!...357
خوا پێی کردووم!...358
ئەننەهو ئەللور بلورانێ ئەکات!...358
کوو دەبی حەزرەتی داود چل ڕۆژ لە سوجدەدا بمینێ؟.....................358
ئیشارەی کردە ڕۆژ، ڕۆژ ڕاوەستا تا شێخ گەیشتە شار!.................359
شارێ بۆنباران ئەکات!...359
عیبادەتی ئەو گەورانە وەکی عیبادەتی سۆفیلکەکی ڕەش و ڕووت!.....359
کچێ پێنج ساڵی زاوە، منداڵەکی بووە!.......................................360
دوو ملیار بەشەر سوجدە بۆ گاوو کەر بەن!................................360
هەر کەس هەڵدەهات زوو بگاتە کونێ خۆی تیا تەقەت کا!...............360
پاش ئاتەش بارانی کۆیە، چەند ئەبیاتێ کوردیم دانا!.......................361
ناوی خوای ئیللا بۆ سوێندی بە درۆ نەبێ نەماوە!.........................361
ئەوانی دەوڵەمەندن، خەریکی عەیش و نۆشن، سەرئامەدانی عیرفان...361
لە وڵاتی ئێمە عیلمی دینی لە ئینقیرازە!.....................................361
ئاوی بێخاڵ دەتوانێ کارەبا بۆ سلێمانی دابی بکا!..........................362
هەر شتێک موافەقەی دڵ و دەروونت نەبێ، دڵت پێی توند ئەبێ!.......362

تەئەسور بە مەزهەب زۆر عەجائییە!..363
هیدایەت..363
زمان...364
لەبەر خیصامی خۆبەخۆیی، ئایەت تەئسیرمان تێناکا!.....................364
خوا لەو سەفەلە و جەهەلە ئینتیقامی دینی ئیسلام بکاتەوە!................365
نانی بە دۆری ڕاناگا!..365
فەقیری ئیمتیحانە!..365
ئەوەی سوڵتانی عوسمانی لە هەولێر سواڵ دەکا!...........................366
ریجالی وەقت بەس بۆ ڕەفاهی مەنسوبینی خۆیان خەریکن!.............366
عەرەبی زوبانی عیلم نییە..366
ناشکوری نەبی!..366
هەوای نەفس و شێخ قادری تاڵەبانی..367
لەبەر مەحەببەتی پێغەمبەر خودایان لەبیر نەماوە!..........................367
بەشەر زۆر گۆڕایە...367
موبەشیرانی ئێستا بە خۆو بە قوونی بە گوویان دێنە وڵات!..............368
بەڵا بۆ دینی حەق ڕووس و ئەڵمانیا و فرەنسە و ئینگلیزن!..............368
شیعری سوڵتان سەلیمی یەکەم!...369
مەدح و سەنا کوو ئینسان پێی پف هەڵئەمێنێ!..............................369
قەسیدەی موعەلیم ناجی!..370
ئەدی کەری دەجالی؟!..370
نەفعی تەعقیبی ئاساری ئومەمی!..370
ئەقوامی وەسنییە بۆ حەیاتی دنیا عیلمیان زۆربووە!........................371
ئیسلامییەت لە دەستیان، زۆر زەبوون بووە! 371
ئەگەر عەقلێ تەواو نەبوو بروسکەیە لە ئاسمان بێ، لێیدا بیسووتێنێ!..371
یەکدی ئەکوژن لەسەر کۆتکە جۆ!..372
لە بەهەشت نێرکە پیازی تیا نییە!...372
قەولی گەلێ چرووک!...372
قورئانی کەریم نەوەد و پێنج تەرجەمەی هەیە!...............................372
ئینجیل کەس نازانێ چ بووە!...373
کێ زەبتی قورئانی بە ئەلسینەی ئەجنەبییە کرد؟.............................373
پەنا بە خوا لە کۆنە ناوی کۆییان!...374
بە کوردی زەحمەتە!..374
وحده الوجود..374

دوعا..375
لیسانی عەرەب واقیعەن عەجایبە!...375
چ نەبا لە سەر ئایەتێ ئیتتیفاق ئەکەن!..375
ناوێرم بڵێم!...375
صاحب ملیۆن لە برسان ئەمرێ، ئیفلاس ئەکا، خۆی ئەکوژێ!..........376
حەنەفی و شافیعی، لە جوو و دیانان لەگەڵ یەک خراپتر بوون !........376
دیسان تەفرەقە...377
ئەوروپایی بە ژنان بەسەر ئێمە غالب بوون!................................378
کە تەوازن نەبوو کار سوقوتە!..378
کە هات بە خۆڕا نەدەگەیشتن!...379
لە ترسی سەنگبارانی بەریتانییا کوو ئەلەرزین و ڕەنگیان................379
ئەگەر تەشریع نەبا، دنیا پڕ ئەبوو لە دەعوای ڕەسوولان!................379
پف!..380
موحیببەتی زوبانی ئاسانە، خاسەتەن نانی تیابێ!............................380
زوبانی کوردی هەڵیناگرێ!..381
بۆ تەشکیلی کوتوبخانەیە عادی، مەلایە وەکی من، هەزار دیناری.......381
گەلێ فەقیر دەوڵەمەند بن هار ئەبن!..382
لەسەر حوشترێ دوو عەشیرەتی گەورە چەند ساڵ شەڕیان کردیە!.....382
دین و توبب تەعەمموم بکا بەشەر ئەکەوێتە خۆشی!......................383
بووینە خەنسا، ئەوەندەی سەردولکان بە صەخری دا هەڵبلێین!..........383
ئاخیری نابن بە هیچ ئەبنە هیچ و پووچ!......................................383
دەور و دۆلابی فەلەک لە دژی ئێمەیە!.......................................384
ئینسانی تووڕە چی پێ ناکرێ!..385
نوێژی ئێستا ڕووحی نییە!...385
هەربژی پەرلەمانی عێراق!..385
بۆ سەعادەتی دەوڵەت و میللەت!...385
ئەڵێن عیسا ئەفەرموێ!...386
ئەمە درۆیە، بەهانەیە واهییە!..387
تووشی دەردەداری بووین!...387
لە ئەواخیری عومری خوا حەمەزیاد ئاغای پێ کەڕەم کرد! 387
ژنی دەروێش حەسەن ئاوس بوو!...388
دوو سێ قسەیان کرد پێیان ئەڵێن فەیلەسووف!..............................388
بووینە ژێر چەپەڵۆکی غەربییان!..388

توو خوا دێته دڵت؟ خوداوەندی عەزیموششەئن زوڕنا ئەنگێوی 388
قسەیە حەق بکەی ئەڵێن ئەمە موبتەدیعە! 389
ئەتباعی شێخ نەبی ماویلی تەریقیان تێک دا!...............................389
لە سایەی قورئان عەرەب بڵندبوون!...389
سوڵتان مەحموود بە بێ دەستنوێژ ناوی موحەممەدی بەسەر 390
شێخ ڕەزا لە مەدحی کۆیە! 391
بەهەشت با تەڕەلەیلانی کوردی تیا نەبی!..................................391
چییە هەموو کەس ئەدای ئەکا، وە کەسیش پێی خۆش نییە!..............392
رەمەزانێ لە تەمموز بە ڕۆژی بووم!.......................................392
دەرکەیان لەسەر خۆ کلیل دا چوونە ناو جێ، نووستن هەموویان........392
گرانییان زوو لە یاد چوو!..393
بەینی مەلایان و بەدگۆیی!...393
حەماغا وەختێ دیل بوو!...394
ناتوانم بە سووکی ناوی کەس بێنم!..394
نەفخی ڕووح لەگەڵ هەمیانەی چەقۆ کەریان، لا وەکی یەکە!...........394
ئەگەر ئەمە بۆ عەرەب دروست بێ، بۆ کورد هەردروستە!.............395
باوەڕدارێکی فاسق لە کافرێک خراپترە!....................................395
دوو ساڵە بە میوەی هاوینی و پایزی زگم دێشێ!..........................396
مەلا دەڵێ ڕادیۆ حەرامە گوێلێگرتنی!......................................396
کەسێ مەلا بێ دەرحەق زانایان وا ئەکا؟!..................................396
لەناو کوردان غیرەت کەم بووە!...396
ئەسەف بۆ مسوڵمانان بەناوی وەلی چی بۆیان نەقل کەن، قبوڵی 397
لە هەموو عومری خۆم یەک ساعەت بە تەواوی مسوڵمان بام کافییم... 397
کوڕێک دایکی خۆی عەزاب دەدا!...398
کە مانگ ئەگیرێ تەقە تەق ئەکەن!...398
کە مانگ ئەگیرێ تەقە تەق ئەکەن!...398
کەمایەتییە، بە کلکە تەشی موقابەلەی تەیارەی بەریتانیا!..................398
دوشمنە ڕاستییەکە ئەوانەن، کە ماون و فیراریان کردیە!.................399
خەفەت زۆرە قسەم گەلێ ماوە!...399
نەصرەتی خوای بە کل لەچاو کردن ئەدرێ؟.................................400
قوربان! وەقتی ئەو قسانە نییە، ئیشەکەم لەقیس ئەچی!....................401
کورد لە مەلای سیاسی صفر بێ تاریخن! 401
ئەوەی دوای نەفسی خۆی کەوێ، عەمەلی صالیح ناکا!....................402

مسوڵمان نەبووبا نەیئەتوانی وا بکا!.......................................402
ئەپاڕایەوە یا پانی شین!...402
وەکی پیرێژنان لە سینگی خۆیان ئەدەن!....................................402
کورد بۆ بۆ سەر حوسەین ناگرین؟...403
با من بۆ عەرەب و تۆ بۆ یۆنان بگریەین، ئەدی کورد؟!..................404
ئەگەر کەسێ قەدحێ لە ئایاتی قورئان یا لە حەدیسێ بدا، عەرەبەکان...405
ڕیجالی سیاسی، تا ئیشی پێتە تەشیت بۆ ئەڕێسێ!..........................405
شەخسێ دێتە ئێرە، لام وایە ئەحمەقە!..406
بە دوای ڕەسوولی سەلام مەکەون هەمووی درۆیە، سیاسەتە!............406
مسوڵمانان کەڵکی شەڕیان لەگەڵ ئەجانیب پێوە نەماوە!..................407
باپیرم حاشییەکی هەیە بە ڕیسالە حیسابە!...................................407
ئێکی ڕووت و برسی و سەرمای بێ!..407
بۆیە خوا دەستی لێ هەڵگرتین، موبالاتمان پێ ناکا!........................407
نەمانزانی عیزرائیل مەخجوولم ئەکا!...408
لە کۆنە دارخورما دەرکان دروست ئەکەن، پێلەقەی پێدادەی 408
کورد بێ پیاون!...409
هەڵێ، خۆ بشارەوە، هەی هاوار ڕووس هات، چی بکەین چارە........409
ئینگلیز دوشمنی غالب بە دۆستی مەغلوب نادا!..............................410
وەفا بە عەهد بوویتە مایەی تێشکان!..410
شیعە تەرجیحی موشریکان ئەکەن بەسەر سوننیان!.........................410
نوێژ بوو بە عادەت!...412
بە ئیعتیماد سوننی بە عەمەل موعتەزیلی!....................................413
لە بنی زوبانیان ئەزاندرێ مەێدەری ئەو نەرمییە، حیزییە،...............413
دوو فەقێ منیان دیت لەرزین!..414
ژنە ئەورووپایی ژن ڕەزالەت ئەکەن بۆ دونیا!..............................414
ئەلقابی کۆییان!...414
حەماغای کۆیە...415
جاسووسی!..415
گرانی گەورە!...416
هەر تائیفەیە بە قەومییەتی خۆی ئەنازی، غەیری کوردی 416
بە منداڵان ئەڵێن ئەسڵی ئینسان مەیموونە!....................................416
بەناوی تەوازوع مەبنە ڕیاکار!...417
تەصریفمان بە کوردی وەها پێدەگوترا!...417

بەڵایە عەزیم، مەسئەلەی بیدعەت و سوننەت!...............................417
خودایە عیلمی ئالی جەلی نەبڕیەوە!..418
بەهاری زەمانی جاران!...418
جوولەکەی کۆیێ!...418
شاعیران!..418
قەسیدەیە موعەرری هەیە زۆر غەریبە!....................................419
درۆی وا ئەکەم خۆم ئەکەومە شوبهە!.......................................419
مەسەلەی نێر و مێ دونیای تێکداوە!...420
گۆیا ڕوومان کردە ئاخیرەت، لە دونیا غافڵ بووین!.......................420
عولەمای حەنەفی لە بەحسی کوفرییات، دینا ئەکەنە چەرمی چوێلەکە!.421
کە ئەووەل نۆبەت بە تەیارە فڕی، لە خۆشییان گریا!.......................421
نێزیکی وەفاتی، بانگی کردم، دەستیم نایە ناو دەست!......................422
با لالۆ هەر بڵێ: سەحەرە بێ قەرارە!...423
چارشەمووی بە شووم ئەزانن!...424
لە وڵاتی مە چەند پیاوی گەورە هاتن، بێ ئەثەر ڕۆیشتن!................424
بەناوی تەزکییە، نەفسی خۆی موهان ئەکا.....................................425
بۆ ئەجیننان لە ماڵی مسوڵمانان بە ملیۆن کارخانە دانراوە!...............425
کورد لە بەهەشـتێ چ شتەک قبوڵ ناکەن؟....................................425
دوعا!..426
گەلێ چیا زۆر پیر بوون!...426
مەولوود کردن خێوێ بەناوی ئەولیایان، خێرێ نین!.......................427
موجەددیدی تەنها بە مەلایەتی نابێ!..427
زمانی بەهەشتییان!...427
کە جەننەت ئاوی کوفارەی هەبێ، ئەبێ شەللالەشی ببی! 428
حۆری مەرحەبامان لێ ناکەن!...428
ئێرە خۆشترە یا لۆندەرە؟...428
پرسیاری کرد ڕۆژوەکە بشکێنم وتم بشکێنە!................................428
دوو سێ ساڵە ژەنگ لە دەغڵی ئەدا!..429
ئەوێ ساڵێ قالۆچە هەندە زۆر بوو، مەڕ و بزن ئەیانخوارد پێی 429
هەزار سوێندی بە درۆ، بە قورئان و خوا ئەخوا بە سەری شێخی.......429
عەلی (مکور اللیل والنهار)ـە!...430
کورد هەموو دەیوت معاشمان دەنێ!..430
کاک حاجی بۆ ناوو ناوبانگ، دوو سێ حەج ئەکا! 430

ئەو بلعاتە لەناو ئێمەدا نییە!..431
مەلایەتی و فەقیری!...431
بنۆرنە کتابی کەون ئەزانن، چ عیبادەتێ ئەمڕۆ بە کەڵک دێ !..........432
ئایەتی مار، مەحوی دەوڵەتی کردنەوە!..432
سوننی، ئیستیفادەیان لە ئاسن ئەمەیە دەروێشەکان زورگی لێ 433
پیاوی وەکی ئیبن سینایان تەکفیر ئەکرد! 434
وەختێ هێرش کرایە سەر ئیسلام، غەزالی خەریکی خەڵوەت بوو!.....435
حەیا بکەن، عەرەقی خەجاڵەت بڕێژن!.......................................437
با فەقێ هەر بڵێ: ڕاتبە ڕەحمەت و لێ بێ، پێ خۆری فەقێیان، بچنە.. 437
دنیا بوویتە دز، ئەشرافی کوردان بە دزی ئیفتیخار ئەکەن!...............438
سرتە سرت، پرتە پرت، فسکە فسک !.......................................439
ئەوانەی سەلام لێک ئەکەن، علی الاکثر لێک ئەمین نین!................439
عیلم شوەدەن چ ئاسان، ئادەم شوەدەن چ مشکل؟!........................439
ئیمامەکانیش زۆر لە ئێمە بە حورمەتترنەبوون!..............................439
ئیددیعا ئەکات ئەو فرقەی ناجیەیە و ئەوانی دیش ئەسحابی بیدعەن!....440
مەسئەلەی سوننەت و بیدعەت، دەست و پێی بەستی!......................441
خوا بە قوربانی کەنگری کا 442
ئەڵێن: دەوڵەمەند پێنج سەد ساڵ پاش فەقیر ئەچنە بەهەشت!..............442
لەبارەی مەلایان!...443
دوعا!..444
ئەهلی عیرفان لە نەشئەی جەدید تەرکی عیبادەتیشیان کرد!...............444
دەنگی تۆپی ئینگلیز دەهات، مسوڵمانان دەیانوت گیان، خێرابە بۆ...... 444
لەو زەمانە سیاسەت بوویتە درۆی مەحز!....................................444
کەسێ بەڵایەکی بێتە سەرێ، ئەڵێن: ئەمە هیممەتی فڵان................. 445
لە مەجلیس لەبەر مالم یا قەشە هەستی، چ نەقێێ بە مەقامت بە دینت... 445
قورئان ئیمامە، دەستوور، لاکین موجەڕەد بۆ نوێژ و تەڵاق!.............446
جاسووسی ژنان!..447
شەرع گۆڕایە !...447
لە سایەی فەحشییات فڕەنسە هاتە ئینقیراض!...............................448
جەهلی ژنان لەم سەردەمە زۆرە!..448
هەر قەومێ ئازا بن، ژنیان ئازان..449
هەرچەند ئیمان بەقووەت بێ، بەدەن گۆشتە، مودافەعەی 450
ئەوەی فێسی لەسەر نابا، ئەیانوت: ئەمە کافر بووە! 450

کوردیش هاتوونەتە خەڵەتان، گۆیا بعد النصر حکومەتیان بۆ............452
شێخە جاهیلەکان، بە کەیفی خۆیان مەلایان داژۆن!.......................452
بە حاکمی سیاسیی ئینگلیزم وت!..453
من ئیمانم بە کەرامەتی ئەولیا هەیە، بەڵام!...............................453
دوعا!..453
دینیان کردە مایەی عەداوەت!..453
حەواری چۆن دەعوەیان کرد؟...453
بە حوشتر مەیە، بۆ موقابیلی دەبابە!.......................................454
لەبارەی تەزکییەی نەفس!..454
من لە دژی مەعاریفی ئێوەم!...455
ئینسان ئەو ئینسانەیە، خۆی ببێتە ئوستادی خۆی!..........................455
مەلیک تاوسی ئەهێنا، فڕێی ئەدا سەر عەردی، بە قۆندەرە 456
جوولەکە!..456
ئێستا لە کۆیە ئەو عادەتە هەیە!..457
تەعەددودی خوتبە!...457
لەتیفە:..458
سوننە و شیعە!...458
بەو ئەواخیرە قسەکیان بە زوبانی من هەڵبەست!...........................458
مەلایەتی بە شرح مغنی و عبدالله یزدی و گەلەنبەوی تەواو نابێ!.......459
موراقەبە لای من چییە؟...459
موراقەبە لای من چییە؟...459
نیفاق و سیاسەت یەک شتن!...460
سوێندی بە درۆ...460
عیززەتی نەفس...461
بەسەرهاتی کەننافێک و هاروونەڕەشید!......................................461
ریسالەکم داناوە لە مەسئەلەی ئیختیار!......................................462
هیتلەر عەقڵی لە نەوەد و سەد ملیۆن بەڵکو زیاتر گۆڕی!................462
لە زەمانی ئێمە تەربییەی عائیلەوی زۆر کەم بووە!.......................462
خۆزی ئەو مزگەوتانە مەعمەل بان!...462
ئەکثەری ئەولادی گەورە و خانەدان، هیچ و پووچ دەردەچن 463
ئاشەوان جۆی لە ئاشی نەدەکرد، مزەی جۆی وەرنەدەگرت، 463
دوعا!..463
ژنەکانی پێغەمبەر!...464

بەسەرهاتی خۆشناوەکە وجولەکەکە!...464
وەختی بۆمباران لە تەئەثوران شیعری کوردیم دانا!.......................464
دەغڵ ئەچێنین و ئافات زۆرە!...464
ئەوەندەی لە عێراق بە فیڕۆ سەرف ئەکرێ، نیو هەندە لە بەریتانیا......465
ئەو نەوعە بەردە گەلێ جار لە ئاسمان دێتە خوار!.........................465
شێتێ لە سلێمانی هەبوو...465
ڕەز و باغی ئێمە چەند ساڵە بەرەکەی ئەکاتە ڕەژوو!.....................466
سەگ بە کەلاکە ئینسان خواردن هاربوون!.................................466
ساڵێ لە چنارۆک بووین...467
بۆمبارانی سلێمانی!...467
وتی: بابم کووە؟ وتی: وەفاتی کرد، وتی: بوومە پیاو!......................467
معاشی خۆم ئەکەمە سێ قسم 467
عەیب نەبێ!...468
باران پردی غازری برد!..468
قەومی تەنبەڵ ئەیەوێ هەموو شت بێ مشەقەت، خوا بۆی بکا!..........468
بوتپەرستی لەناو مسوڵمانان ئینتیشار ئەکات!................................469
سیاسییەکان لەگەڵ بەشەر ناساغن!..469
ناوی شێخیان بیست های و هووی و نەعرە و گرمە و لرمە و............469
شەوبێداری!...470
ئیحتیفالی حاجی مەلا بەکراغا!...470
دەوڵەتی وا هەبووە، گەمەی بە کوڕڕەی ئەرزی ئەکرد، ئێستا 471
سێ سەد ساڵە ئێمە ساقیتین!..471
شێخەکان، تا قەوم کەرتر بن، کەیفیان پێ دێ !............................471
خۆشناوێک لە بەغدا!..472
نفووسی فرەنسە سال بە ساڵ لە تەنەززول دایە!............................472
هێشتاش مسولمانەکان عیبرەت ناگرن!..472
بەسەرهاتی عەرەبێک!...473
ئاوی کانیی خاتوونی چنارۆک!...473
صوەری غەریب و عەجیب لە ئەمریکا!.......................................474
عافێتی خۆشناوان!...474
ئیعتیماد ئەدەنە سەر قسەی خۆشکەڵە خۆشکەڵە 475
دەڵێ ئەوەی ئینکاری دەججال بکا، کافر ئەبێ!...............................475
قەصری مەلیک لە پیرمام!..475

سوێند بە خەلیفەی ڕاشیدین دەخۆم!.. 476
خوتبەی من لە ماڵی مەلافەندی!... 477
مەهدی هەر نەهات، نایەت!... 477
بەسەرهاتی دختۆرێک و ژنێکی حامیلە!...................................... 477
خەلکی لە برسان ئەمردن، نەدەناژران !...................................... 478
دوو ڕکاعەت نوێژی وا لە عیبادەتی مەلائیکەت خێرترە!................. 479
شێخایەتی سوننیان و ئیجتیهادی شیعان سەعادەتی ئوممەتیان برد!...... 479
بەسەرهاتی خاوەن ماینەکە!... 480
کچی شێخ نەبی ماویلی بەدوای قەتارچییەکی کەوت!...................... 481
گەلێ شەو لە چنارۆک تا سبەینە نەدەنووستم، دەورم ئەکردەوە!......... 481
وڵاتی ئێمە شەوی صافی زۆر کەمە!... 482
ئەشقیا!.. 482
کارەبا هێشتا نەهاتیتە کۆیە!.. 483
شێخ سەلیمی بامەڕنی و سوپەری صاعیقە!................................ 483
لەبەر (سبح اسم) ەو (هل أتی) ی نایەمە جومعە!......................... 483
فەقیر وەکی پەپوولە لە کوڵانان ئەخولێنەوە: خوا خێر و بنووسێ!....... 484
کوڕی جورجانی عەرزی بابی کردیە لە ماڵێ ئارد نییە!.................. 484
گەلێ شەو لەبەر گەرما و پێشکە خەومان لێ ناکەوێ!..................... 485
خانووی بێتواتە!.. 485
مەلای فەقیر چاوی لە دەستی هەرچی و پەرچییان بێ، چ 485
بە عیززەت تەرکی دونیامان کرد، بە زیللەت تەڵەبی ئەکەین!............ 485
مەلا و زمان زانین!.. 487
توخوا کەسێ سەجدە بۆ گۆلک ببا، حەق نییە وەکی گای گێرەی پێ.... 487
سەعادەت مەند ئەو کەسەیە، کلیلی دەرکەی خێران بێ !.................. 487
بەسەرهاتی مەلای مقوم الناقة!... 488
عومەری خەییام!... 488
نورەددینی برام و وەڵامی منداڵەکە!.. 488
ئیعدامی مەنصووری حەلاج!.. 489
چاوشیان کردیتە قوتب!... 489
فەقیری!... 490
حەماغا گوتی دروستە بڵێی خوا ئازایە؟!.................................... 490
چووینە نوێژە بارانە!... 490
بە منداڵی زۆر ئیشم نەکردووە!.. 491

عیلمی ئالی جەلی بە زایع چوو!..491
ڕیش پان و درێژ، وەکی جۆڕکی کەرێ، کلکی عەلی شیشێن!...........491
سەبەب چییە، ئەو دۆم و قەرەجانە ئاوارەن!؟.............................492
لە عومری خۆی ئەو جنێوەی پێ نەدراوە!..................................493
وتم: ماڵوێران تو ئەمڕۆ بۆ بەگژ هیتلەر و موسولینی و....................493
علی الاکثر تەبعی بەشەر لەسەر دەنائەت و پەستییە!......................493
دوعای سەپانی!...494
دەک لاڵ بم بۆتان عومەر و صەلاح..494
کە دین زەعیف بوو، باغاتەکان هەموو بەڕەڵابوون!......................494
ئەوەی قانوون دادەنێ، ئەڵێی قەرداری موجریمانە.........................495
قەلەمی خۆمان گۆڕیمانەوە بە قەلەمی مز و قەلەمی تەنەکە!..............495
لەوەتەی لە بەغدام نوێژ تامی جارانی نەماوە!.............................496
مەسنەوی وەک قورئان تەماشا ئەکەن!.......................................497
کە حورمەتی قورئان نەما، حورمەتی لەیلەتولقەدر کوو ئەمێنێ؟........497
لەبارەی لەیلەتولقەدر!...497
ئەم هاوینە لە چنارۆک ڕیسالەکی کوردیم دانا!.............................499
بە خوای خدمەتی دین بە فەقیران ناکرێ!..................................499
قەزا و قەدەر!..499
بوولەرزە!...500
باباگوڕگوڕ..501
لە بەعزە ئەشعارێ کوردی گوتوومە:...501
حاشا لەو مەدەنییەتە...501
چیا!..502
بەسەرهاتی مەلا ئەحمەدی کۆرە..503
بە مردووان خۆ هەڵئەکێشن!...503
مەلای وەهابی!...504
پێم دەڵێن چونکی من ئیستیغاثە لەبەر غەوس ناکەم،......................504
لەبارەی عەزابی قەبران!..505
موقابەلەی قووەت بە قووەت ئەکرێ!...505
حەق گۆڕین بەڵایێ گەورەیە!...506
تەعەصوبی مەزهەبی گەلێ شتی لێ گۆڕینە!...............................507
ئەگەر ماڵی دنیا نەبێ قیمەتی جاشکەکی نییە!............................509
بەسەرهاتی من و گاجووتەکە!..509

حۆقەی ڕوون وەها گران بوویە لە تەئریخی کۆیە وانەبووە!.............511
بەو تەرزە بڕوا، بڕوا مەکە. تا ئەبەد مسوڵمانان ببنە صاحێبی خەلیفە..511
دین بۆ ئینسان ڕووحە!..512
هەتیو!..512
ڕیابازی!..513
سێ ساڵە لە نوێژی جەژنی قوربان مەحرووموم!...........................514
هاوارم ئەکرد ئەو هەموو حەیوانە لە مەککە خەسار ئەبێ!..............515
ئەی موبەششیری قوون نەشۆر، دونیات پڕ کرد لە شەڕ و شۆڕ!........515
نەسخ!..515
ئێران عەینی جوولەکەیە!...517
من دیم کوتوبی دایەخەجێیان بە جۆ ئەفرۆشرا!............................517
عەصرێکە ژن مەیلی شێخانیان زۆرە، بە عوموومی ڕوویان 518
ئێزیدی !...518
وەفاتی مەلا ئەفەندی!..520
نوشتە و کشتەک!..520
وەسواس و خەنناس!..521
بەسەرهاتی من و تەفسیر...522
سەرچاوەکان..525
پێرست..526

بۆ لەمەودوا، ئەم کتێبەش ئامادەی چاپە:

دەرد و دەرمانی زانایان (لەبەر ڕۆشنایی تەفسیرەکەی مەلای گەورەی کۆیی)

بیرەوەری مەلای گەورە لەگەڵ باوکی

بابم جەمالەددین ئەبو محەمەد الحاج الغازی[1]، کاك مەلا عبداللە ئەفەندی جەلیزادە، ئیبن ضیاءالدین الحاج الغازی کاك مەلائەسعەد[2]ە فەندی جەلیزادە، ابن الواثق باللە الحاج ملا عبداللە ابن الجلی، ابن مجدالدین الحاج كاك ملاعبدالرحمن الجلی، روح اللە أرواحهم، وەکی لە دەستخەتی باپیرم دیمە، لە 26ی مانگی شەووال 1250 ی هیجری/ قەمەری هاتیتە عالەمی شهوود، لە حوجرەی باب و داکی بەخێو ئەکرێ، گەورە ئەبێ، ئەچێتە قوتابخانە، پاشدان ئەچێتە مەدرەسە، وردە وردە پێ هەڵ ئەچێ، خۆی ئەیفەرموو: ئەمزانی تێناگەم، لاکین موحافەزەم باش بوو، ئەوی لە مامۆستام وەرگرتبوو، بە تەواوی ئەدام ئەکردەوە، بۆ فەقێی خۆم!

ئەیفەرموو: لە کەمالی دڵم کرایەوە، زۆر ئیخلاصی لە حەقی کەمال، شاریحی شافیەی ابن الحاجب[3] بوو، وە بۆ فەقێیەتی ئەچووە لای باڵەکان[4]،

1- لەقەبی (الغازی) واتە غەزاکەر، ناوبراو بەشداری غەزای نێوان عوسمانییەکان و ڕووسی کردووە.

2- ناوی ئەسعەد زیائەددینە کوڕی مەلا عبداللە ی کوڕی مەلا عبدالرحمانی جەلییە، ساڵی 1811 لەدایك بووە، لە خزمەت باوکی دەستی بە خوێندن کردووە، ساڵی 1830 باوکی کۆچی دوایی دەکات، لەو کاتە محمد پاشای رواندز هاتۆتە کۆیە و چاوی بە مامۆستا دەکەوێ و هەموو پلە و پایەکانی باوکی پێ دەبەخشێ، ساڵی 1844 چووە شام لەوێ ئیجازەی تەفسیر و فەرمووده و شەریعەتی لە شێخ عبدالرحمانی الکزبری وەرگرت و لەوێ چووە حەج و دواتر گەڕایەوە کۆیە. هەر بۆ خوێندن چووە بەغدا و ئیجازەی مەلایەتی لەلای مەلا عەبدولرەحمانی ڕۆژبەیانی وەرگرت. مامۆستا بە شافیعی دووەم ناودەبرا لەبەر زۆر زانابییەکەی. مامۆستا جارێکی دیکە دەچێتە حەج و ئەمجارە مەلا عەبدوڵڵای کوڕی لەخزمەتی دەبێ، لەوێ لە ساڵی 1872 لە مەککە کۆچی دوایی دەکات.

3- ناوی ابو عمر عثمان کوڕی عومەر کوڕی ئەبوبەکر کوڕی یونس الدوینی الاسنانی یە و بە (ابنی الحاجب) ناسراوە، شەرعزانێکی مالیکی بووە هەروەها نەحووزانیش بووە. لە ساڵی1174 ی زایینی لە صەعیدی میصر لەدایك بووە و لە 1249 کۆچی دوایی کردووە. باوکی سەربازێکی کورد بووە و لەگەڵ ئەمیر عزەددین موسەك بووە کە کوڕە خاڵی سولتان سەلاحەدینی ئەیوبی بووە. ئیبن حاجیب لای چەند گەورە زانایەکی وەك ئیمامی شاطبی و ئەبولقاسمی بوصیری و ئەحمەد البرمکی و چەندانی تر خوێندویە، چەند کتێبێکی نووسیوە و شەرح کردووە، کە دیارترینیان کتێبی الشافیة یە لە تەصریفدا و کە ڕەواجێکی زۆری لەناو خوێندکارانی زانستە ئاینییەکان هەیە و تا ئێستا نزیك بە 30 شەرحی بۆ کراوە.

4- مەبەست دۆڵی باڵەیانە کە سەر بە قەزای چۆمانی پارێزگای هەولێرە.